עקרון הנמל החופשי: פתוח לכל דגל

Dr Alexander Ressos, TEP
Attorney-at-Law (Switzerland and Germany),
Solicitor (England & Wales and Hong Kong)
Of Counsel, KGP Legal LLC
alexander.ressos@kgplegal.com.sg
www.ressos.com.sg

רעיון הנמל החופשי

ההחלטה שעיצבה את סינגפור יותר מכל החלטה אחרת הייתה ההחלטה להפוך אותה לנמל חופשי. ספינות של כל האומות יכלו להיכנס לנמל, לפרוק ולטעון את מטענן ולצאת בלי לשלם מכס על הסחורות שבהן סחרו. על סינגפור נאסר להפיק הכנסות ממסי נמל.[1]

ראפלס ראה בנמל החופשי נשק נגד השיטה ההולנדית. באותו מכתב מ־10 ביוני 1819 כתב: "One Free Port in these seas must eventually destroy the spell of Dutch monopoly; and what Malta is in the West, that may Singapore become in the East." ("נמל חופשי אחד בימים האלה סופו שישבור את כישוף המונופול ההולנדי; ומה שמלטה היא במערב, זאת עשויה סינגפור להיות במזרח.")[2] ההשוואה למלטה, שבריטניה רכשה במלחמות נפוליאון כבסיס ימי וכתחנת מסחר בים התיכון, מראה כיצד ראה ראפלס את היישוב: כעמדה אסטרטגית של האימפריה הימית, שתמשוך סחר בזכות פתיחותה ותגן עליו בכוחה של בריטניה.

עקרון הנמל החופשי שאב מרעיונות שצברו תאוצה בבריטניה. הביקורת של אדם סמית על המרקנטיליזם פורסמה בשנת 1776. מאז דרשו יצרנים וסוחרים בריטים במידה גוברת גישה חופשית לשווקים. הסוחרים הפרטיים שביקשו לשים קץ למונופול של החברה על הסחר עם סין השתמשו באותם טיעונים. בנמלי אסיה הייתה לנמל החופשי משמעות מעשית: הוא ביטל את המסים וההגבלות שהטילו שליטים הולנדים, ספרדים ואסייתים, שייקרו את הסחר.[3]

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

הכנסות בלי מכסים: החכירות

גם יישוב בלי מכסים נזקק להכנסות. הוא נדרש לממן את המינהל, את המשטרה ואת העבודות הציבוריות שלו, שכן החברה בכלכותה ציפתה ממנו לממן את עצמו. התשובה, שאימץ פרקוהר ופיתחו יורשיו, הייתה חכירת ההכנסה (revenue farm). הממשל מכר, בדרך כלל במכרז פומבי, את הזכות הבלעדית לנהל עסקים מסוימים – מכירת אופיום, מכירת אלכוהול, ועד שראפלס אסר זאת גם הימורים – לקבלנים פרטיים, החוכרים, ששילמו סכום קבוע עבור הרישיון והחזירו אותו מלקוחותיהם.[4]

חכירת האופיום בפרט הפכה למקור ההכנסה החשוב ביותר של הממשל הקולוניאלי בסינגפור לאורך רוב המאה התשע־עשרה. היא הוחכרה לסינדיקטים של סוחרים סינים, שהשתמשו ברווחיהם כדי לצבור הון והשפעה. החכירה קשרה את כספי המושבה לצריכת האופיום של אוכלוסיית הפועלים שלה עצמה.[5] במילים אחרות, הנמל החופשי התיישב עם מיסוי, וחילק את נטלו בדרך מסוימת: הסחר לא מוסה, והצריכה, ובראשה צריכת האופיום, נשאה בעלות הממשל.

טעות נפוצה

לעתים מבינים את הנמל החופשי כיישוב בלי מסים. סינגפור המוקדמת לא גבתה מכסים על הסחר, אך הפיקה הכנסות מרישיונות ומחכירות הכנסה על אופיום, על אלכוהול, ועד 1823 גם על הימורים. הבחירה הזו העדיפה את הסוחרים והעבירה את הנטל הפיסקלי לצרכנים, שרבים מהם היו פועלים עניים. למודל הפיסקלי המודרני של סינגפור, עם מסים נמוכים על עסקים ועל הון והכנסות ניכרות מצריכה ומנכסי המדינה, יש שושלת ארוכה.

נמל חופשי ושלטון החוק

הנמל החופשי הציע לסוחרים יותר מפטור ממכסים. הוא הציע להם את הגנתה של מעצמה אירופית בעלת צי, מינהל צפוי, ובמידה גוברת גם מערכת בתי משפט שאכפה חוזים וזכויות קניין. התקנות של ראפלס משנת 1823 קבעו כללים לרישום קרקעות, להתנהלות השוק ולעשיית משפט בידי שופטי שלום (magistrates) שנבחרו מקרב קהילת הסוחרים.[6]

השילוב של סחר חופשי וביטחון משפטי הוא לב המודל המוסדי שהפרק הקודם זיהה בנמלים המצליחים של המצר: הגנה, ודאות ומחיר מעבר מתון. מלקה של הסולטנים הציעה את שלושתם. מלקה הפורטוגלית וההולנדית וריאו ההולנדית העלו בכוח את מחיר המעבר.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

סינגפור הבריטית הציעה הגנה וודאות במחיר אפס לסחר עצמו. וונג לין קן, ההיסטוריון של סחר המעבר של סינגפור, הסיק שסינגפור עמדה בתחרות ההולנדית משום ש־"it had a headstart, and, what was more important, it had no governmental interference in trade" ("היה לה יתרון פתיחה, ומה שחשוב יותר, לא הייתה בה התערבות ממשלתית בסחר").[7]

סינגפור והשיטה ההולנדית בהשוואה

אין להפריז בניגוד בין השיטה ההולנדית לשיטה הבריטית בארכיפלג. גם ההולנדים החזיקו לעתים נמלים חופשיים, ואילו הבריטים כפו מונופולים במקומות אחרים, ובראשם על האופיום בהודו. אולם במצר של שנות העשרים של המאה התשע־עשרה הניגוד היה ממשי, וסוחרים אסייתים תפסו אותו ככזה. סוחרים בוגים מסולאווסי, סוחרי ג'ונקות סינים מאמוי ומקנטון וסוחרים ערבים מפלמבנג הכירו מניסיונם את המסים וההגבלות ההולנדיים, ובחרו בסינגפור משום שחסכה מהם את כל אלה.[8]

ההשוואה מבשרת נושא העובר לאורך ההיסטוריה המאוחרת של המרכז הפיננסי. סינגפור משכה שוב ושוב עסקים בכך שהציעה משטר פתוח יותר, צפוי יותר או זול יותר מזה של מתחרותיה, ובה בעת שמרה על מוניטין של סדר ושל חוקיות. האיזון בין פתיחות ליושרה, והסיכונים התדמיתיים שהפתיחות מביאה עמה, נבחנים בחלקים E ו־H של ספר זה.

הערות

1. Wikipedia, "Founding years of modern Singapore" (נצפה בספטמבר 2026): סינגפור הוקמה כ־"a free port" ולא נועדה להפיק הכנסות ממסי נמל. ↩

2. ראפלס לקולונל אדנברוק, 10 ביוני 1819, מצוטט ב־"Letters and Correspondences of Raffles," *The History Makers* (samhistmakers), נצפה בספטמבר 2026. ↩

3. על השפעת רעיונות הסחר החופשי על המדיניות הבריטית באסיה בשנות העשרה והעשרים של המאה התשע־עשרה, ועל מודל הנמל החופשי של פנאנג וסינגפור, ראו Tarling, *Anglo-Dutch Rivalry in the Malay World 1780–1824*, וכן Wong Lin Ken, "Singapore: Its Growth as an Entrepot Port, 1819–1941", *Journal of Southeast Asian Studies*. ↩

4. Wikipedia, "Founding years of modern Singapore" (נצפה בספטמבר 2026): פרקוהר נזקק ל־"selling licenses for gambling and the sale of opium";

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Wikipedia, "Stamford Raffles" (נצפה בספטמבר 2026): בשנת 1823 ראפלס imposed heavy taxation on what he considered social evils such as "drunkenness and opium smoking". ↩

5. על חכירת האופיום כמקור ההכנסה העיקרי של סינגפור הקולוניאלית ועל תפקידם של הסינדיקטים הסיניים ראו Carl A. Trocki, *Opium and Empire: Chinese Society in Colonial Singapore, 1800–1910*, Ithaca, Cornell University Press, 1990. ↩

6. התקנות של ראפלס משנת 1823, ובהן מינוי שופטי שלום מקרב הסוחרים וכללים בדבר קרקעות ושווקים, מסוכמות אצל C.M. Turnbull, *A History of Modern Singapore 1819–2005*, Singapore, NUS Press, 2009, פרק 1. ↩

7. Wong Lin Ken, "Singapore: Its Growth as an Entrepot Port, 1819–1941", *Journal of Southeast Asian Studies*, Cambridge Core הטקסט נצפה דרך ספטמבר 2026. ↩

8. על העדפתם של הסוחרים הבוגים וסוחרי הג'ונקות הסינים את סינגפור על פני הנמלים ההולנדיים בשנות העשרים של המאה התשע־עשרה ראו National Library Board Singapore, Infopedia, "Bugis trade", וכן Wong Lin Ken, "Singapore: Its Growth as an Entrepot Port, 1819–1941". ↩

Disclaimer

This article is provided for general information only. It is based on publicly available sources as at its date of publication. These sources have not been independently verified against licences, regulatory registers or the records of the entities concerned. It is not legal, tax, financial or investment advice. Nor is it a recommendation to invest in, transact with or use the services of any entity mentioned. Law and regulation change frequently, so the content may be incomplete or outdated. To the fullest extent permitted by law, Dr Alexander Ressos and the publisher of SingaporeIQ exclude all liability for loss or damage arising from the use of or reliance on this article. Readers should obtain advice on their specific circumstances before acting or refraining from action.

Names and trademarks of the entities discussed belong to their owners and are used for identification only. Their mention implies no endorsement, affiliation or allegation of wrongdoing. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. Corrections and updates: contact@ressos.com.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

© 2026 Dr Alexander Ressos. This article may be quoted with attribution to SingaporeIQ (SingaporeIQ.com). Reproduction in full and any commercial use require prior written consent. The Legal Terms at https://singaporeiq.com/legal-terms apply.

Author contact: Dr Alexander Ressos, TEP · contact@ressos.com

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.